

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
Η ΑΚΑΝΘΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 19ου αι.

Η ανάπτυξη των ελληνικών γραμμάτων, που παρατηρήθηκε στην Κύπρο κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, συνέτεινε στην καταγραφή και διάσωση της ιστορίας και των παραδόσεων των κατοίκων πολλών κοινοτήτων του τόπου, ανάμεσά τους και της Ακανθούς, για τις οποίες μέχρι τότε ελάχιστες πληροφορίες ήταν γνωστές. Η έρευνά μας στις έντυπες εκδόσεις της περιόδου αυτής απέδωσε εννέα σχετικά κείμενα για την κωμόπολη, τα οποία, σε συνάρτηση με αναφορές σε άλλες πηγές, όπως λυτά έγγραφα και κατάστιχα, επιτρέπουν την ανασύνθεση της ιστορίας της και τη μελέτη της ζωής των ανθρώπων της. Πέντε από αυτά προέρχονται από βιβλία που εκδόθηκαν στην Αθήνα, ένα που τυπώθηκε στη Ρουμανία, ένα στην Αλεξάνδρεια και δύο στην Κύπρο.

Ο πρώτος, από ό,τι έχουμε υπόψη μας, που αναφέρεται στην Ακανθού είναι ο πρόξενος της Ελλάδας στο νησί τη δεκαετία του 1840, Δημήτριος Μαργαρίτης, στο βιβλίο «Περί Κύπρου διατριβή», που εξέδωσε στην Αθήνα, το 1849. Ο Μαργαρίτης εντάσσει την Ακανθού στην επαρχία Λαπήθου και Καραβά, μία από τις δεκατέσσερις, που είχαν δημιουργηθεί την περίοδο αυτή, και σημειώνει ότι οι κάτοικοί της ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία¹.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι μερικά χρόνια προηγουμένως, σύμφωνα με το Κατάστιχο VI του έτους 1825, που φυλάσσεται στο Αρχείο της Αρχιεπισκοπής, η Ακανθού, μαζί με το γειτονικό Φλαμούδι και άλλα χωριά, υπαγόταν στο κατηλλίκι της Μεσαορίας. Στη συνέχεια όμως, και ειδικότερα μετά το μεταρρυθμιστικό διάταγμα του Χάτι Σιέρριφ του 1839 και την αναδιάρθρωση του διοικητικού συστήματος της Κύπρου, με μείωση των φορολογούμενων επαρχιών από δεκαεπτά σε δεκατέσσερις, περιελήφθη στην επαρχία Λαπήθου και Καραβά.

Όπως είναι γνωστόν, το Κατάστιχο αυτό συντάχθηκε για την είσπραξη του κεφαλικού φόρου (jizye), ή χαράτσι όπως αποκαλείτο, που ήταν χρηματικός φόρος, τον οποίο το οθωμανικό κράτος εισέπραττε από τους άρρενες υπηκόους του ηλικίας 15 έως 70 χρόνων. Από τον φόρο αυτό εξαιρούνταν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι υπερήλικες και οι ανίκανοι προς εργασία. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο Κατάστιχο, το 1825 διέμεναν στην κωμόπολη ογδόντα φορολογούμενοι. Υπό την προϋπόθεση, ότι στον αριθμό αυτό πρέπει να προστεθεί και το ήμισυ του, που αφορά σε παιδιά, υπερήλικες και ανίκανους προς εργασία, μπορούμε να υποθέσουμε ότι στο χωριό υπήρχαν 120 (80+40) άρρενες κάτοικοι. Στον αριθμό

¹ Για το κείμενο αυτό βλ. Δημήτριου Μαργαρίτου, *Περί Κύπρου διατριβή*, Αθήνα 1849, σ. 27. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα* 1. Για τον Μαργαρίτη βλ. Ν.Θ. Κλαδάς, «Μαργαρίτης», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 16ος, χ.χ.έ., σ. 670.

αυτό αντιστοιχεί ίσος περίπου γυναικείος πληθυσμός, γεγονός που δίνει συνολικό άθροισμα 240 κατοίκων. Ο αριθμός αυτός προκύπτει επίσης από τα πορίσματα της ειδικότητας της ιστορικής δημογραφίας της περιόδου της Τουρκοκρατίας, η οποία πολλαπλασιάζει, για την περίοδο αυτή, τον αριθμό των φορολογουμένων επί 3 ($80 \times 3 = 240$)².

Το 1855, έξι χρόνια μετά τα γραφέντα του Δημήτριου Μαργαρίτη, ο εξ Αγίου Πέτρου Κινουρίας, σχολάρχης της Ελληνικής Σχολής Λάρνακας την περίοδο 1849-1854, Αθανάσιος Σακελλάριος, εξέδωσε, επίσης στην Αθήνα, τον πρώτο τόμο του έργου του «Τα Κυπριακά», που επανέκδωσε εμπλουτισμένο και ογκωδέστερο στην ίδια πόλη, το 1890, θέτοντας έτσι τις βάσεις για την κυπρολογική έρευνα. Στο πρώτο από τα δύο κείμενά του, ο Σακελλάριος αναφέρεται αρχικά στα πολλά ερείπια, που σώζονταν στην τοποθεσία «Λιαστρικά»³, τα οποία, όπως σημειώνει, εκτείνονταν μέχρι τον λόφο «Εψηλόν»⁴, ο οποίος στην τοπική παράδοση εθεωρείτο η φυσική οχυρωμένη ακρόπολη της παρακείμενης αρχαίας πολιτείας «Ακτή Αργείων»⁵.

Ο Αρκάδας σχολάρχης εξέφρασε στη συνέχεια τη βεβαιότητα, πως μία ανασκαφή στην περιοχή θα ανεδείκνυε το ιστορικό της παρελθόν και εκφράζει την άποψη, ότι στην τοποθεσία αυτή βρισκόταν η αρχαία πόλη Ουρανία, που αναφέρεται από τον Διόδωρο τον Σικελιώτη, τον 1ο π.Χ. αι., και τον Νόννο, τον 4ο μ.Χ. Απορρίπτει δε τη σχετική εκδοχή για ταύτισή της με το χωριό Γεράνι, με το οποίο παρουσιάζει ηχητική ομοιότητα, αφού το τελευταίο απείχε αρκετή απόσταση από τα παραθαλάσσια. Ωστόσο άλλοι μεταγενέστεροι ερευνητές, όπως ο Βρετανός λόγιος Ντέιβιντ Τζωρτζ Χόγκαρθ, το 1889, και οι Κύπριοι Ιερώνυμος

2. Γενικά για τον φόρο αυτό βλ. *The Encyclopaedia of Islam*², v. 2, σ. 562-566. Για την αναφορά στην Ακανθού του Καταστίχου βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Κατάστιχο VI (1825)*, σ. 252-253. Ας σημειωθεί, ότι το Κατάστιχο αυτό μελετήθηκε από τον Θεόδωρο Παπαδόπουλλο, που παραθέτει τα σχετικά στοιχεία για την κωμόπολη και σημειώνει ότι αρχικά οι φορολογούμενοι ήταν 85, από τους οποίους αφαιρέθηκε ένας και προστέθηκαν έξι νέοι. Βλ. Theodoros Papadopoulos, *Social and Historical data on population (1570-1878)*, Nicosia 1965, σ. 102-105. Φωτοτυπία των σελίδων του Καταστίχου παρέθεσε ο Παντελής Παντελίδης, *Ακανθού. Εκεί που σμίγουν θρύλοι και παραδόσεις*, Λευκωσία 1984, σ. 203-206.

3. Για το τοπωνύμιο αυτό βλ. Πιερή Ζαρμά, *Τοπωνύμια Ακανθούς*, Λευκωσία 2003, σ. 83-84.

4. Και για το τοπωνύμιο αυτό βλ. Π. Ζαρμά, *Τοπωνύμια Ακανθούς*, ό.π., σ. 68.

5. Σωτήρη Ορφανού, «Εξωκκλήσια στην περιοχή Ακανθούς», στον τόμο: Δήμου Ακανθούς - Προσφυγικού Σωματίου «Η Ακανθού», *Πρακτικά Γ΄ Επιστημονικού - Λαογραφικού Συνεδρίου*, Λευκωσία 2005, σ. 181.

Περισιτιάνης, το 1910, και Κυριάκος Χατζηγιάννου, το 1983, διαφώνησαν με την τοποθέτηση της Ουρανίας στα «Λιαστρικά» και υποστήριξαν, ότι βρισκόταν στην «Αφέντρικα» της Καρπασίας, μεταξύ Ριζοκαρπάσου και ακρωτηρίου του Αποστόλου Ανδρέα⁶.

Ο Σακελλάριος αναφέρεται επίσης στους ναούς της Παναγίας της Περγαμινιώτισσας, όπως αναγράφει το επίθετό της, που καθιερώνεται έκτοτε στη βιβλιογραφία, αντί του ορθότερου Περγανιώτισσα, και του Αγίου Μίκαλλου, που σημειώνει ότι πρόκειται για άλλη ονομασία του Αγίου Δημητρίου, την οποία χρησιμοποιούσαν οι χωρικοί των γύρω χωριών. Στην επανέκδοση του βιβλίου του, όμως, το 1890, διόρθωσε τη σχετική ονομασία σε Δομετίου αντί Δημητρίου, αποδεχόμενος σιωπηρώς ότι επρόκειτο για τυπογραφική αβλεψία. Τέλος, σημειώνει ότι η Ακανθού βρισκόταν μεταξύ των «Λιαστρικών» και των υπωρειών των βουνών της Καρπασίας και αναφέρει ότι ήταν η μεγαλύτερη κωμόπολη της περιοχής, με εξαιρετικό κλίμα και κατάφυτη από διάφορα δένδρα. Προσθέτει επίσης, ότι εκατοικείτο από εκατόν περίπου οικογένειες Χριστιανών και περιορισμένο αριθμό Τούρκων και πως οι κάτοικοί της έχαιραν πολύ καλής φήμης, λόγω της εργατικότητας και του πνεύματος συναδέλφωσης και αλληλοβοήθειας, που τους χαρακτήριζε. Κατά τη γνώμη του, αυτός ήταν και ο βασικός λόγος που είχαν καταφέρει, μέσα στις δύσκολες συνθήκες της εποχής, να οικοδομήσουν ένα λαμπρό ναό, προφανώς αυτόν του Σωτήρος. Συμπληρώνει δε, πως οι κάτοικοί της θα παρουσίαζαν σπουδαία αποτελέσματα και στην παιδεία, αν οι Αρχιερείς του νησιού μεριμνούσαν για την ίδρυση σχολείου στην κωμόπολη.

Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο λαμπρός αυτός ναός, όπως αναφέρεται από τον Σακελλάριο, αντικαταστάθηκε το 1862, επτά χρόνια μετά τη δημοσίευση του κειμένου του, από ένα πιο σύγχρονο, που και αυτός έδωσε τη θέση του σε ένα μεγαλοπρεπέστερο, που κτίστηκε μεταξύ των ετών 1916 και 1935⁷. Επίσης, είναι γνωστό από την προφορική παράδοση των κατοίκων, ότι λειτούργησε δημοτικό σχολείο στην κωμόπολη το 1850, το οποίο συντηρείτο από την εκκλησία και τα

6. Για τις σχετικές αναφορές βλ. D.G Hogarth, *Devia Cypria*, London 1889, σ. 76, 85· Ιερώνυμου Περισιτιάνη, *Γενική Ιστορία της Νήσου Κύπρου*, Λευκωσία 1910, σ. 534· Κυριάκου Χατζηγιάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Ε', Λευκωσία 1983, σ. 202. Για την αρχαιολογική επισκόπηση της περιοχής βλ. Αθανάσιου Παπαγεωργίου, «Αφέντρικα», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 3ος, Λευκωσία 1985, σ. 78-80.

7. Για τη χρονολογία ανέγερσης του παλαιού ναού βλ. Rubert Gunnis, *Historic Cyprus*, Nicosia 1936, σ. 150. Για τον νέο ναό βλ. Π. Παντελίδη, *Ακανθού*, ό.π., σ. 98-102.

δίδακτρα των μαθητών⁸, που την ύπαρξή του ίσως ο Έλληνας σχολάρχης αγνοούσε, εκτός και αν θεωρούσε ότι έπρεπε να ενισχυθεί η λειτουργία του με την εμπλοκή της Αρχιεπισκοπής, γι' αυτό και η επικριτική του αναφορά στους Αρχιερείς του νησιού.

Στο δεύτερο κείμενό του για την Ακανθού, που δημοσίευσε το 1890, ο Σακελλάριος επαναλαμβάνει τα όσα έγραψε το 1855 και παραθέτει επίσης πολλά άλλα νεότερα στοιχεία για την κωμόπολη. Σημειώνει αρχικά, ότι η κωμόπολη εκατοικείτο από 1200 περίπου κατοίκους, οι οποίοι ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και πως ήταν κατάφυτη από ελιές και χαρουπιές. Προσθέτει επίσης, ότι το λάδι και τα τυριά της ήταν περιζήτητα και πως τα τελευταία εξάγονταν σε μεγάλους αριθμούς στην Αίγυπτο και στις παράλιες πόλεις της Μικράς Ασίας.

Στη συνέχεια, ο Σακελλάριος αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου του στην αναζήτηση του αρχαιοελληνικού παρελθόντος της Ακανθούς και σημείωσε ότι αναφέρεται από τον Μεσαιωνικό χρονικογράφο του 15ου αι. Λεόντιο Μαχαιρά⁹. Ακολούθως εξέφρασε την άποψη για ταύτισή της με την αρχαία πόλη Άλκανθο, στην οποία αναφέρεται ο συγγραφέας του 2ου μ.Χ. αι. Πολυδεύκης, και δημοσίευσε την επιτύμβια επιγραφή με το όνομα του Αριστόλαου Πausανίου του Θεσσαλού, που βρέθηκε στην περιοχή, τεκμήριο των σχέσεών της με τον μητροπολιτικό ελληνισμό από τα πολύ παλιά χρόνια.

Τέλος, επανέλαβε τα όσα είχε γράψει στο πρώτο κείμενό του για την ύπαρξη στην τοποθεσία «Λιαστροκά» της αρχαίας πόλης Ουρανία, και παραθέτει ξανά, εκτενέστερα αυτή τη φορά, τα σχετικά με αυτήν αποσπάσματα του Διόδωρου του Σικελιώτη και του Νόννου. Απορρίπτει δε την άποψη, που υποστήριξε ο Χόγκαρθ, ο οποίος θεώρησε ότι η Ουρανία βρισκόταν στην περιοχή της «Αφέντρικας»¹⁰, διότι, όπως υποστήριξε, από τη μελέτη του κειμένου του 8. Για το πρώτο σχολείο στην Ακανθού βλ. Λοΐζου Φιλίππου, *Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω κατά την περίοδον της Τουρκοκρατίας (1571-1878)*, τ. Α', Λευκωσία 1930, σ. 310-311· Ιερωνύμου Περισιτιάνη, *Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων. Από της Τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της Αγγλικής Κατοχής (1571-1878)*, Λευκωσία 1930, σ. 337-338.

9. Ο Μαχαιράς αναφέρεται στην Ακανθού, σημειώνοντάς την ανάμεσα στα φέουδα που ο βασιλιάς Ιάκωβος Α' (1383-1398) παραχώρησε σε διάφορους ευγενείς, το 1385: «Του σιρ Τζουάν Γοράπ αδετούρην της Κύπρου την Ακανθούν». Βλ. Άντρου Παυλίδη, *Λεοντίου Μαχαιρά εξήγησις της γλυκειάς χώρας Κύπρου η ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν*, Λευκωσία 1995, σ. 474. Παρόμοια αναφορά για την παραχώρηση της Ακανθούς στον Τζουάν Γοράπ γίνεται και από τον Φλώριο Βουστρώνιο. Βλ. Άντρου Παυλίδη - Άννας Ερκολιάνι, *Ιστορία ή μάλλον σχόλια του Φλώριου Βουστρώνιου για την Κύπρο*, Λευκωσία 1998, σ. 316-317.

10. D.G Hogarth, *Devia Cypria*, ό.π., σ. 76, 85.

Διόδωρου μόνο στα «Λιαστρικά» μπορούσε να στρατοπεδεύσει μεγάλος αριθμός στρατιωτικών δυνάμεων και να χρησιμοποιηθεί από αυτές το φυσικό τους λιμάνι. Επίσης, σχολιάζει την άποψη του Χόγκαρθ, σύμφωνα με την οποία η πόλη Αφροδίσιον βρισκόταν στα «Λιαστρικά»¹¹, καθώς και αυτήν του Κυπριανού, ότι η Ουρανία βρισκόταν στην τοποθεσία του χωριού Γεράνι, τις οποίες επίσης απορρίπτει, ερμηνεύοντας κατά διαφορετικό τρόπο τις σχετικές αναφορές των αρχαίων συγγραφέων¹².

Είναι αξιοσημείωτο, ότι η αρχαιολογική επισκόπηση της περιοχής συντέμνει ώστε να γνωρίζουμε σήμερα για την ύπαρξη τουλάχιστον 31 αρχαιολογικών χώρων στην ευρύτερη περιοχή της Ακανθούς, που εκτείνονται χρονικά από τη Νεολιθική μέχρι και την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο. Δυστυχώς, η τουρκική εισβολή του 1974 στέρησε, ανάμεσα στα άλλα, και τη δυνατότητα αρχαιολογικών ανασκαφών, που θα συνέβαλλαν στην περαιτέρω διερεύνηση του ιστορικού παρελθόντος της. Εύλογα, όμως, συμπεραίνεται, ότι η σημερινή κωμόπολη αποτελεί συνέχεια της διαχρονικής κατοίκησης της περιοχής και πως σε διάφορες τοποθεσίες της υπήρχαν αρχαίες πολιτείες, όπως η βυζαντινή πόλη Πέργαμος πλησίον της εκκλησίας της Παναγίας¹³. Η τελευταία, που χρονολογείται στον 11ο αιώνα και είναι κτισμένη στα ερείπια μίας τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής, πανηγύριζε στις 15 Αυγούστου, γιορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, οπότε, στα παλαιότερα χρόνια, οι κάτοικοι μετέβαιναν στην περιοχή από το βράδυ και κοιμόνταν στο ύπαιθρο, αφού το επέτρεπε και ο καιρός. Μέχρι την τουρκική εισβολή του 1974 διέσωζε τοιχογραφίες του 11ου και 12ου αιώνα, που, όμως, αποτοιχίστηκαν βίαια από Τούρκους αρχαιοκάπηλους, που τις διοχέτευσαν, μαζί με άλλες παρόμοιες από την κατεχόμενη Κύπρο, στη διεθνή παράνομη

11. D.G Hogarth, *Devia Cypria*, ό.π., σ. 94.

12. Αθανάσιου Σακελλάριου, *Τα Κυπριακά*, τ. Α΄, Αθήνα 1855, σ. 140-142 και τ. Α΄, Αθήνα 1890, σ. 151-153. Τα κείμενα αυτά αναδημοσιεύονται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα κείμενα* 2 και 7. Για τον Σακελλάριο βλ. Αριστείδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2005, σ. 387.

13. Σοφοκλή Χατζησάββα, *Καταβολές Ι. Αρχαιολογική Επισκόπηση 20 κατεχόμενων σήμερα χωριών της επαρχίας Αμμοχώστου*, Λευκωσία 1991, σ. 1-12. Επίσης βλ. Του ιδίου, «Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία στην περιοχή της Ακανθούς», στον τόμο: Δήμου Ακανθούς - Προσφυγικού Σωματίου «Η Ακανθού», *Πρακτικά Β΄ Επιστημονικού - Λαογραφικού Συνεδρίου*, Λευκωσία 2004, σ. 50-54. Ας σημειωθεί, ότι ο Κ. Χατζηγιάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Ε΄, ό.π., σ. 187, αποδέχεται την άποψη του Σακελλάριου για ταύτιση των «Λιαστρικών» με την αρχαία πόλη Αφροδίσιον.

αγοραπωλησία έργων τέχνης¹⁴.

Πολύ σύντομη είναι η αναφορά στην κωμόπολη του εμπόρου Ευρυβιάδη Φραγκούδη στον πρώτο τόμο του έργου του «Εγχειρίδιον Χωρογραφίας και Γενικής Ιστορίας της Κύπρου», που εξέδωσε στην Αλεξάνδρεια, το 1885. Σύμφωνα με όσα αναφέρει, η Ακανθού βρισκόταν πέραν των ορέων της Κερύνειας και ήταν ένα μεγάλο χωριό με ονομαστά τυριά, που όμως υστερούσαν των ευρωπαϊκών. Συνεχίζοντας την προσπάθεια, που κατέβαλλαν οι λόγιοι συγγραφείς του 19ου αιώνα για σύνδεση με το αρχαιοελληνικό ιστορικό παρελθόν του νησιού, ο Φραγκούδης σχολιάζει τις απόψεις των Στέφανου Λουζινιάν, το 1573, και Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, το 1788, για ταύτιση της Ακανθούς με την Ακτή Αχαιών, που τη θεωρεί ταυτόσημη με την Ακτή των Αργείων, και τις απορρίπτει, με το αιτιολογικό ότι η θέση της κωμόπολης είναι μεσογαία και όχι παραθαλάσσια¹⁵. Η ταύτιση αυτή, όμως, δεν βρίσκει σύμφωνους προγενέστερους και μεταγενέστερους του συγγραφείς, με τους περισσότερους να θεωρούν ότι η Αχαιών Ακτή βρίσκεται στις ακτές βόρεια του χωριού Γιαλούσα¹⁶. Ας σημειωθεί, επίσης, ότι ο πρώτος που τοποθετεί την Ακτή Αργείων στην περιοχή είναι ο Στέφανος Λουζινιάν, ο οποίος σημειώνει ότι η τοποθεσία είλκυσε τους εξ Ελλάδος αποίκους από την ομορφιά και το πυκνό της δάσος¹⁷, άποψη που υιοθέτησε

14. Σ. Ορφανού, «Εξωκκλήσια στην περιοχή Ακανθούς», *ό.π.*, σ. 178-179. Για τον ναό αυτό βλ. Αθανάσιου Παπαγεωργίου, «Περγαμηνιώτισσας Παναγίας εκκλησία», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 11ος, Λευκωσία 1989, σ. 265-266· Χαράλαμπου Χοτζάκογλου, *Τα θρησκευτικά μνημεία στην Τουρκοκρατούμενη Κύπρο*, Λευκωσία 2008, σ. 114.

15. Ευρυβιάδου Φραγκούδη, *Εγχειρίδιον Χωρογραφίας και Γενικής Ιστορίας της Κύπρου*, τ. Α', Αλεξάνδρεια, 1885, σ. 36 και 70. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα 3*. Για τον Φραγκούδη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, *ό.π.*, σ. 453.

16. Ενδεικτικά βλ. Κ. Χατζηγιάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Ε', *ό.π.*, σ. 187.

17. «Διότι οι Αργείοι παγαίνοντας εις το νησίον, πρώτα εβγήκασιν εις εκείνον τον τόπον· διότι ακόμη εκείνος ο τόπος ήτανε δάσος και εύμορφος, διά να εβγαίνουσιν... Τώρα έγινε χωρίον και κράζεται Ακανθού». Βλ. Στυλιανού Περδίκη, *Λογίζου Σκευοφύλακος Κρόνικα, ήγουν χρονογραφία του νησιού της Κύπρου. Παράρτημα: Stefano Lusignano, Chorographia dell' isola de Cipro*, Λευκωσία 2004, σ. 22. Επίσης βλ. Stefano Lusignano, *Chorographia et brevis historia universale dell' isola de Cipro*, Bologna 1573, σ. 12α-13.

αργότερα και ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός¹⁸.

Ο δάσκαλος και δημοσιογράφος Περικλής Μιχαηλίδης στο βιβλίο «Στοιχειώδης Τοπογραφία ή Πολιτική Γεωγραφία της Νήσου Κύπρου», που εξέδωσε στην πόλη Τούλτση της Ρουμανίας, το 1887, αναφέρεται επιγραμματικά στο εξαίρετο κλίμα της κωμόπολης και σημειώνει ότι ανήκε στο διαμέρισμα της Καρπασίας και διέμεναν σε αυτήν 1162 κάτοικοι¹⁹. Ο Μιχαηλίδης αντλεί τον αριθμό αυτό από την πρώτη απογραφή που έγινε το 1881 στην Κύπρο, τρία χρόνια μετά την καθεστωτική αλλαγή του 1878, στην οποία δίνονται και μερικές άλλες χρήσιμες πληροφορίες για την κωμόπολη. Για παράδειγμα, σημειώνεται ότι ο ανδρικός πληθυσμός ανερχόταν στα 635 άτομα, ο δε γυναικείος στα 537, δηλαδή ο πρώτος υπερτερούσε του δεύτερου κατά 88 άτομα. Επίσης, αναφέρεται ότι υπήρχαν 233 κατοικημένα σπίτια και τρία ακατοίκητα, καθώς και τέσσερα υπό ανέγερση²⁰.

Το ίδιο έτος με την έκδοση του βιβλίου του Μιχαηλίδη αναφέρεται άλλη μία σύντομη μαρτυρία για την Ακανθού. Προέρχεται από το βιβλίο «Τοπογραφία και Ιστορία της Νήσου Κύπρου» του δάσκαλου Λουκά Παϊσίου, που εξέδωσε στην Αθήνα, το 1887. Αφορά στα προϊόντα παραγωγής της, που, όπως σημειώνει, ήταν το σιτάρι, το λάδι, τα τυριά και τα χαρούπια. Ο Παϊσίου σημειώνει ακόμη, ότι η Ακανθού ήταν μία από τις σημαντικότερες κωμοπόλεις της Καρπασίας, είχε ένα από τους σπουδαιότερους και πλουσιότερους ναούς και 1344 κατοίκους²¹. Ωστόσο, ο αριθμός αυτός δεν ανταποκρίνεται προς την πραγματικότητα, αφού, 18. «Ούτος [ο Τεύκρος ο Τελαμώνιος]... έπλευσεν εις Κύπρον, και εις γην εξελθών εις χώραν λεγομένην ακτή αργείων τότε, νυν δε χωρίον Ακανθού» και «Ακτή αργείων, ήτον χώρα παλαιά... τόπος ευφρόσυνος, ωνομάσθη ακτή Αργείων, ήτοι περιγιάλιον των Αργείων, την σήμερον λέγεται χωρίον Ακανθού». Βλ. Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, *Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου*, Ενετία 1788, σ. 32, 37.

19. Περικλή Μιχαηλίδη, *Στοιχειώδης Τοπογραφία ή Πολιτική Γεωγραφία της Νήσου Κύπρου*, Τούλτση 1887, σ. 82. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα* 4. Για τον Μιχαηλίδη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 271-272.

20. Government of Cyprus, *Report on the Census of Cyprus, 1881*, London 1884, σ. 21.

21. Λουκά Παϊσίου, *Τοπογραφία και Ιστορία της Νήσου Κύπρου*, Αθήνα 1894², σ.

14. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα* 5. Για τον Παϊσίου βλ. Αριστείδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 314-315. Ο Παϊσίου εξέδωσε το βιβλίο του σε πρώτη έκδοση το 1887, που, όμως, δεν κατέστη δυνατόν να εντοπίσουμε.

όπως έχει αναφερθεί, το μιν 1881 εκατοικείτο από 1162 άτομα, το δε 1891, οπότε διεξήχθη η δεύτερη επί Αγγλοκρατίας απογραφή, από 1178.

Στην τελευταία απογραφή δίνονται και μερικές άλλες πληροφορίες για την κωμόπολη, όπως ότι ο ανδρικός πληθυσμός, που ανερχόταν στα 632 άτομα, και πάλιν υπερτερούσε του γυναικείου, που ανερχόταν στα 546. Επίσης, αναφέρεται ότι υπήρχαν 274 κατοικημένα σπίτια και 144 ακατοίκητα, πιθανότατα βοηθητικοί χώροι, όπως αποθήκες και στάβλοι για τα ζώα, καθώς και πέντε υπό ανέγερση. Στην απογραφή αυτή δόθηκε για πρώτη φορά και ο αριθμός των Μουσουλμάνων κατοίκων της Ακανθούς, που ανερχόταν στα 63 άτομα²².

Η επόμενη αναφορά στην κωμόπολη προέρχεται από τον πολιτευτή και συγγραφέα Γεώργιο Φραγκούδη και περιλαμβάνεται στον τόμο «Κύπρις», που εξέδωσε στην Αθήνα, το 1890. Αρχικά, ο εκ Λεμεσού λόγιος αναφέρει ότι κατά τη διαδρομή του από τον Δαυλό προς την Ακανθού συνάντησε, σε απόσταση μίας ώρας οδοιπορεία, ένα λαξευμένο σε βραχώδες τμήμα βουνού της περιοχής σπήλαιο με διαδρόμους και χωρίσματα, τον οποίο οι χωρικοί αποκαλούσαν «ελληνόσπηλιο». Στη συνέχεια, περιγράφει την ομορφιά του δάσους της περιοχής, που αποτελείτο κυρίως από πεύκα, και σχολιάζει την ορμητικότητα των χειμάρρων, κατά την κάθοδό τους από τα ορεινά προς τη θάλασσα.

Ακολούθως, αναφέρει, ότι μετά από δύο ώρες συνάντησε τον ναό του Αγίου Χαραλάμπους και στη συνέχεια αυτόν του Αγίου Μίκαλλου, που θεωρεί, όπως και ο Σακελλάριος, ότι είναι άλλη ονομασία του Αγίου Δομετίου, σύμφωνα με σχετικές πληροφορίες που άντλησε από τους ντόπιους κατοίκους. Ωστόσο, σε μία αναζήτηση των αρχαιοελληνικών καταβολών της περιοχής, ο Φραγκούδης διατυπώνει το ερώτημα κατά πόσο το όνομα Μίκαλλος αποτελεί μία νεότερη εκδοχή του Reshef - Mikal, δηλαδή του θεού Απόλλωνα των Κυπρίων, τον οποίο συνδέει με την ύπαρξη ερειπίων σε κοντινή απόσταση, που εκτείνονταν μέχρι τον παρακείμενο λόφο «Εψηλό». Επίσης, σχολιάζει την αναφορά του Διόδωρου του Σικελιώτη στην αρχαία πόλη Ουρανία και παραθέτει τις απόψεις των Σακελλάριου και Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, σημειώνοντας ότι ο μιν πρώτος την τοποθετεί στη θέση αυτή, ο δε δεύτερος πλησίον του χωριού Γεράνι. Ακόμη, αναφέρεται στην αρχαία εκκλησία της Παναγίας της Περγάμου και στην ύπαρξη ερειπίων, σε απόσταση μίας ώρας από τον Άγιο Μίκαλλο, στην τοποθεσία «Λιαστρικά».

Τέλος σημειώνει, ότι μισή ώρα νοτίως των «Λιαστρικών» βρισκόταν ανάμεσα σε πολλά δένδρα και τρεχούμενα νερά η μεγάλη κωμόπολη της Ακανθούς, που ήταν ευρέως γνωστή για τα πολύ καλά τυριά της, δηλαδή τα χαλλούμια, όπως διευκρινίζει. Επίσης, παραθέτει τη σχετική αναφορά του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, ο οποίος ταυτίζει τη θέση της Ακανθούς με την

22. Government of Cyprus, *Report on the Census of Cyprus, 1891*, London 1893, σ. 38.

τοποθεσία, όπου βρισκόταν στα αρχαία χρόνια η αρχαία «Αλκάνθου κώμη»²³.

Είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε, ότι σύμφωνα με την τοπική παράδοση, ο Άγιος Μίκαλλος ασκήτευσε σε σπηλαιο της περιοχής, όπου έζησε μέχρι τον θάνατό του. Αγνοείται, όμως, από τους Συναξαριστές και το όνομά του απουσιάζει από τον σχετικό κατάλογο των Κυπρίων Αγίων, που καταρτίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ´²⁴. Στα νεότερα χρόνια ευσεβείς κάτοικοι της κωμόπολης έκτισαν το 1864 ένα μικρό κατάλευκο και θολωτό εκκλησάκι, που αφιέρωσαν στη χάρη του. Δίπλα από αυτό υπάρχει σπηλιά, από την οροφή της οποίας έσταζε το λεγόμενο αγίασμα του Αγίου Μίκαλλου, όπου οδηγούντο και πλέονταν τα παιδιά, που ήταν κακεκτικά ή άρρωστα, ή προσβάλλονταν από την ελονοσία, τη μαλάρια, όπως την έλεγαν. Πίστευαν δε, ότι θα θεραπεύονταν με τη χάρη του Αγίου και θα άφηναν πίσω τους την αρρώστια, γι' αυτό και συνήθιζαν να κρεμμάζουν σε παρακείμενη μεγάλων διαστάσεων μερσινιά, που βρισκόταν στην είσοδο του σπηλαίου, τρίχες από την κεφαλή του αρρώστου και λωρίδες από τα ρούχα του ή το κεφαλομάντηλό του. Θεωρούσαν ακόμη, ότι θα πάθαινε μεγάλο κακό όποιος έκοβε έστω και ένα κλαδί από την μερσινιά αυτή²⁵.

Επίσης, μία δεύτερη αγιολογική παράδοση διασώθηκε ανάμεσα στους κατοίκους και για το άλλο ξωκκλήσι, στο οποίο αναφέρεται ο Φραγκούδης, αυτό του Αγίου Χαραλάμπους, με τον πολύ μεγάλο αόρατο στο προαύλιό του, έναν από τους μεγαλύτερους του νησιού. Όπως αναφέρεται σχετικά, την περίοδο εξάπλωσης της πανούκλας στα παλιά χρόνια, προφανώς το 1393, οπότε, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Μαχαιρά, διαδόθηκε στο νησί²⁶, στην περιοχή του ναού

23. Γεώργιου Φραγκούδη, *Κύπρις*, Αθήνα 1890, σ. 418-419. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα* 6. Για τον Φραγκούδη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 451. Για την αναφορά στην «Αλκάνθου κώμη» βλ. Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, *Ιστορία Χρονολογική*, ό.π., σ. 69.

24. Βλ. σχετικά στο βιβλίο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ´, *Κύπρος, η Αγία Νήσος*, Αθήνα 1968.

25. Για το ξωκκλήσι του Αγίου Μίκαλλου βλ. Παντελή Παντελίδη, *Ακανθού*, ό.π., σ. 234-235· Σωτήρη Ορφανού, «Εξωκκλήσια στην περιοχή Ακανθούς», στον τόμο: Δήμου Ακανθούς - Προσφυγικού Σωματείου «Η Ακανθού», ό.π., σ. 180. Για το έθιμο της ανάρτησης ρούχων στη μερσινιά του Αγίου Μίκαλλου βλ. Άνθιμου Πανάρετου, *Η δενδρολατρεία από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα*, Λευκωσία 1969, σ. 29· Νικόλαου Μουτζόπουλου, *Τα τζάτζαλα, το πανάρχαιο έθιμο της αναρτήσεως ρακών σε δέντρα, πλάι σε αγιάσματα για την ίαση των ασθενών*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 42.

26. Ά. Παυλίδη, *Λεοντίου Μαχαιρά*, ό.π., σ. 476-477.

βρισκόταν ένας γεωργός με τις δύο θυγατέρες του, που θέριζαν τα σπαρτά τους. Εντελώς απρόσμενα, όμως, οι δύο κοπέλες προσβλήθηκαν από την αρρώστια και απεβίωσαν σε πολύ λίγο χρόνο, ενώ στη συνέχεια η πανούκλα εξαπλώθηκε στην κωμόπολη και προκάλεσε μεγάλο αριθμό θανάτων. Ακολούθως, όταν η ζωή επανήλθε στην ομαλότητα, οι κάτοικοι έκτισαν το παρεκκλήσι στη θέση, όπου προσβλήθηκαν τα δύο πρώτα θύματα και το αφιέρωσαν στον Άγιο Χαράλαμπο, ο οποίος θεωρείται προστάτης των ανθρώπων από τις μεταδοτικές νόσους. Η εικόνα του, που υπήρχε στον ναό στα νεότερα χρόνια, χρονολογείτο στο έτος 1846 και παριστούσε τον Άγιο να πατά δυνατά στο στήθος την πανούκλα, η οποία απεικονίζεται με τη μορφή άσχημης γυναίκας, που κρατεί δρεπάνι για να θερίζει τις ζωές των ανθρώπων²⁷. Το ξωκκλήσι αυτό, πανηγύριζε στις 10 Φεβρουαρίου, μέρα που η Εκκλησία μας τιμά τη μνήμη του Αγίου Χαράλαμπος, οπότε πολλοί από τους κατοίκους μετέβαιναν από το βράδυ για τη λειτουργία της επομένης και διέμεναν στα αγροτόσπιτα, που υπήρχαν στην περιοχή²⁸.

Σύντομη αναφορά στην κωμόπολη περιλαμβάνει και ο απόφοιτος του Διδασκαλείου Αθηνών Νικόλαος Ιερείδης, στο βιβλίο του «Ιστορία της Κύπρου», που εξέδωσε στη Λευκωσία, το 1893. Αρχικά, ο Κύπριος δάσκαλος σημειώνει ότι η Ακανθού βρίσκεται δώδεκα μίλια στα βόρεια του Τρικώμου και πως περιβάλλεται από πυκνά δάση και από πολλές ελιές και χαρουπιές. Στη συνέχεια αναφέρει, ότι απέχει περί τα δύο μίλια από τη θάλασσα και πως διατηρεί μικρό όρμο, από όπου εξαγόταν διάφορα εμπορεύματα. Από τα προϊόντα παραγωγής της σημειώνει, ότι τα σημαντικότερα ήταν το λάδι και τα τυριά της, που είχαν παγκύπρια φήμη. Τέλος, αντλώντας από την απογραφή του έτους 1891, αναφέρει ότι στην κωμόπολη υπήρχαν συνολικά 274 σπίτια και κατοικούσαν 1178 άτομα, 63 από τα οποία ήταν Τούρκοι. Προσθέτει επίσης, ότι 632 από αυτά ήταν άρρενες και 546 θήλειες²⁹.

Η τελευταία αναφορά στην Ακανθού, που εντοπίζεται στις έντυπες εκδόσεις 27. Άνθιμου Πανάρετου, *Δένδρα γίγαντες του τόπου μας*, Λευκωσία 1975, σ. 36-37. Για την προσωποποίηση των μεταδοτικών νόσων με τη μορφή άσχημης γυναίκας στις παραδόσεις των Κυπρίων βλ. Κύπρου Χρυσάνθη, «Προσωποποίησης της πανώλους, φάουσας και χολέρας κατά τους Κυπρίους», στον τόμο: *Δημώδης ιατρική της Κύπρου. Σύμμεικτα*, Λευκωσία 1988, σ. 141-142.

28. Για το ξωκκλήσι του Αγίου Χαράλαμπος βλ. Π. Παντελίδη, *Ακανθού*, ό.π., σ. 237-239· Σ. Ορφανού, «Εξωκκλήσια στην περιοχή Ακανθούς», ό.π., σ. 180-181.

29. Νικόλαου Ιερείδη, *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία 1893, σ. 141-142. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα* 8. Για τον Ιερείδη βλ. Χρήστου Ανδρέου (εκδόσεις), *Κύπριοι συγγραφείς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, τ. Α', Λευκωσία 1982-83, σ. 335-336.

του 19ου αιώνα, προέρχεται από το βιβλίο των Γεώργιου Κωνσταντινίδη και Ιωάννη Ιωαννίδη «Τοπογραφία της Νήσου Κύπρου», το οποίο εξεδόθη στη Λάρνακα το 1897. Σύμφωνα με τους δύο συγγραφείς, η διαδρομή από τον Δαυλό προς την Ακανθού γινόταν μέσω μαγευτικής δασώδους περιοχής, που αποτελείτο από πεύκα και πολλούς θάμνους. Σημειώνουν επίσης, ότι η περιοχή ήταν ορεινή και κατάφυτη από ελιές και χαρουπιές, η δε Ακανθού ήταν ονομαστή για το λάδι και τα πολλά τυριά της. Τέλος, αναφέρουν ότι είχε πολλά τρεχούμενα νερά και κήπους και διατηρούσε πλούσιο ναό αφιερωμένο στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, όπου τελείτο μεγάλη πανήγυρη στις 6 Αυγούστου, καθώς και ένα μεγάλο αρχοντικό³⁰.

Οι μαρτυρίες των Μαργαρίτη, Σακελλάριου, Ευρυβιάδη Φραγκούδη, Μιχαηλίδη, Παϊσίου, Γεώργιου Φραγκούδη, Ιερείδη και Κωνσταντινίδη - Ιωαννίδη αποτελούν πολύτιμες πηγές πληροφόρησης για την ιστορία της Ακανθούς και τη ζωή των κατοίκων της, κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Συνδέουν επίσης την κωμόπολη με το αρχαιελληνικό και το βυζαντινό της παρελθόν, και διασώζουν μοναδικές πτυχές των ενασχολήσεων των κατοίκων, της φιλοτιμίας και του πνεύματος αλληλοστήριξής τους.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1

«Εις το ανατολικόν μέρος της επαρχίας [Λαπήθου και Κυρηνείας] ευρίσκεται το χωρίον Ακανθού, γνωστόν διά την καλήν ποιότητα του τυρού του».

Δημήτριου Μαργαρίτου, *Περί Κύπρου διατριβή*, Αθήνα 1849, σ. 27.

2

«Είτα, απαντώμεν τα Λιαστρικά, αρχαία έχοντα ερείπια. Εντεύθεν, 1/2 μίλι προς ανατολάς, την Παναγίαν Περγαμηνιώτισσαν παρά την θάλασσαν βλέπομεν, λαμπρά σώζουσιν αρχαία ερείπια. Αλλά, μεταξύ των Λιαστρικών και αυτής, επί της υπωρείας των Καρπασίων ορέων, κείται η μεγαλύτερα των νυν κωμών, Ακανθού, κατάφυτος υπό διαφόρων δένδρων και υπέρ τας 100 οικογενείας χριστιανών έχουσα και τινων Τούρκων. Το κλίμα αυτής θεωρείται ως εξαιρετον· οι δε κάτοικοι μεγίστην καθ' όλην την νήσον διά το φίλεργον και την ομόνοιάν των χαίρουσιν υπόληψιν· τούτου ένεκα και ναόν οικοδόμησαν λαμπρότατον· αλλά και εις την παιδείαν ήθελον προκόψει, αν οι καθ' εκάστην της επαρχίας αρχιερείς και άλλοι εκκλησιαστικοί και πολιτικοί υπάλληλοι εφρόντιζον περί συστάσεως σχολής,

30. Γ.Μ. Κωνσταντινίδου - Γ. Ιωαννίδου, *Τοπογραφία της Νήσου Κύπρου*, Λάρνακα 1897, σ. 57-58. Το κείμενο αναδημοσιεύεται στη συνέχεια της εργασίας μας. Βλ. *Τα Κείμενα* 9. Για τον Γ.Μ. Κωνσταντινίδη βλ. Αρ.η Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 203-204. Για τον Ι. Ιωαννίδη δεν έχουμε υπόψη μας βιογραφικά στοιχεία.

έστω και αλληλοδιδασκτικής.

Εν δε τη ρηθείση αρχαία πόλει, όλως σχεδόν προς την θάλασσαν κειμένη, πλήθος λαμπρών σώζονται ερείπιων καλώς ειργασμένων, έτι δε και μία εκ των εκκλησιών, αφ' ης και το όνομα εδόθη εις τα ερείπια. Αλλά και παρά την θάλασσαν πολλών εκκλησιών σώζονται ερείπια· και πολλοί νεκρικοί δόμοι, ων περί τους 30 βλέπομεν ανοικτούς. Το μέρος τούτο νυν καλείται Άγιος Μηκάλος, όπερ μεθερμηνευόμενον σημαίνει τον άγιον Δημήτριον, επειδή Μηκάλον, τον Δημήτριον οι ενταύθα χωρικοί της Κύπρου καλούσι.

Το δε κεντρικώτερον της αρχαίας πόλεως, όπου και τα αξιολογώτερα υπάρχουσιν ερείπια, επί λόφου κείμενον Έψηλον καλείται υπό των πέριξ οικούντων. Αν δ' ενταύθα τακτική τις εγίνετο ανασκαφή ηθέλομεν έχει λαμπρά αρχαιολογικά Κύπρια έργα.

Ενταύθα καλόν είναι να θέσωμεν την υπό του Διοδώρου αναφερομένην Ουρανίαν: “Επειτα τοις πλησιοχώροις προσβολάς ποιήσας είλε κατά κράτος Ουρανίαν και Καρπασίαν”³¹. Και ούτος μεν, ως βλέπομεν, την Ουρανίαν παρά την Καρπασίαν θέτει. Ο δε Νόννος αφ' ετέρου της Ουρανίας την Κυρήνειαν παραθέτει: “Όίτε πόλιν Κινύρειαν επώνυμον εισέτι πετρών / Αρχεγόνου Κινύραο και Ουρανίας πέδον έδρης, / Αιθερίου κενεώνου επώνυμον”³².

Όθεν εκ των δύο τούτων μαρτυριών η Ουρανία μεταξύ έκειτο Κυρηνείας και Καρπασίας· αλλ' επειδή ουδεμία άλλη θέσις, υπάρχει εν η αυτήν να θέσωμεν, εκτός της ήδη ρηθείσης, νομίζομεν ότι ενταύθα έκειτο η Ουρανία. Είναι αληθές ότι υπάρχει εν τη Καρπασία, παρά την Καντάραν, κώμη Γεράνι· αλλ' αύτη μη παραθαλάσσιος δεν δύναται ως την Ουρανίαν να θεωρηθή, αλλ' ίσως της πόλεως καταστραφείσης οι κάτοικοι ομώνυμον κώμην έκτισαν προς τα ενδότερα της αυτής επαρχίας».

Αθανάσιου Σακελλάριου, *Τα Κυπριακά*, τ. Α', Αθήνα 1855, σ. 140 - 142.

3

«Ακανθού ή Ακαθθού (η αρχαία Αλκάνθου), πέραν των ορέων Κυρηνείας, εκτενές χωρίον παράγει τυρούς ονομαστούς εν Κύπρω, αλλά μη δυναμένους να παραβληθώσιν προς τους ευρωπαϊκούς... Ακτή Αργείων, αρχαιοτάτη πόλις και η πρώτη υπό των Αργείων ανεγεργείσα, προ της ανεγέρσεως της Κουριάδος, περί τα τέλη του 16ου αιώνος π.Χ. προς άρκτον, παρά το Αφροδίσιον· η ακτή Αχαιών,

31. Το σχετικό απόσπασμα ο Χατζηιωάννου απέδωσε στη δημοτική γλώσσα ως ακολούθως: «Επειτα κάνοντας επιδρομές στα κοντινά μέρη, πήρε με μια θυελλώδη επίθεση την Ουρανία και την Καρπασία». Βλ. Κυριάκου Χατζηιωάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Α', Λευκωσία 1985², σ. 235.

32. Αναφορά του Νόννου στην Ουρανία μνημονεύει και ο Κυριάκος Χατζηιωάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Β', Λευκωσία 1985, σ. 341.

περί ης μνημονεύει ο Στράβων, καθ' α φαίνεται, τυγχάνει αυτή ταύτη η ακτή Αργείων. Ότι την θέσιν αυτής κατέχει σήμερον το χωρίον Ακαθθού, καθ' α διατείνεται Στέφανος Λουζινιάν και Κυπριανός, είναι υπόθεσις όλως ημαρτημένη, διά τον απλούστατον λόγον, ότι η Ακαθθού είναι μεσογεία».

Ευρυβιάδου Φραγκούδη, *Εγχειρίδιον Χωρογραφίας και Γενικής Ιστορίας της Κύπρου*, τ. Α', Αλεξάνδρεια, 1885, σ. 36 και 70.

4

«Ακανθού, εις την μεσοδυτικήν εσχατιάν του διαμερίσματος [Καρπασίας] με 1162 κατοίκους, έχει δε κλίμα εξαιρετον και είναι κατάφυτος εκ διαφόρων δένδρων».

Περικλή Μιχαηλίδη, *Στοιχειώδης Τοπογραφία ή Πολιτική Γεωγραφία της Νήσου Κύπρου*, Τούλτση 1887, σ. 82.

5

«Του Καρπασίου επίσημαι κώμαι: Ακανθού, προς βορράν του Λευκωνίκου, παράγουσα αξιόλογον σίτον, έλαιον, τυρόν και κεράτια· έχουσα πλούσιον ναόν του Σωτήρος και 1.344 κατοίκους».

Λουκά Παϊσίου, *Τοπογραφία και Ιστορία της Νήσου Κύπρου*, Αθήνα 1894², σ. 14.

6

«Μίαν ώραν μετά τον Δαυλόν απαντώμεν εν τω μέσω της οδού μέγα σπήλαιον, εντός βραχώδους εδάφους λελαξευμένον, έχον διαδρόμους και διαχωρίσματα, καλούμενον δε υπό των χωρικών ελληνόσπηλιος, ήτοι ελληνικόν σπήλαιον. Ωραιόν δάσος εκ πευκών και άλλων δένδρων εκτείνεται ενταύθα, και διάφοροι χείμαρροι διασχίζουσιν αυτό, κατερχόμενοι βιαίως εκ των ορέων εις την θάλασσαν, ως συχνάκις βλέπομεν καθ' όλην την βορείαν της νήσου παραλίαν. Δύω ώρας μετά ταύτα φθάνομεν εις θέσιν τινά παρά την θάλασσαν, ένθα υπάρχει ναός του Αγίου Χαραλάμπους, και μετ' ολίγον έτερος του Αγίου Μηκάλου, ήτοι Αγίου Δεμετίου, διότι ενταύθα τον Δεμέτιον Μήκαλον αποκαλούσι. Μη, όμως, ο Μήκαλος ούτος έχει σχέσιν τινά προς τον Reshef-Mikal, τον αρχαίον Απόλλωνα των Κυπρίων, και ελατρεύετο εν πόλει τινί ενταύθα, ης βλέπομεν ερείπια τινά; Παρά τους προς την παραλίαν βράχους υπάρχει και πηγή γλυκέος ύδατος, δι' ου ποτίζεται μικρός κήπος.

Ως εκ των ενταύθα ερειπίων εικάζεται, ότι αρχαία έκειτο πόλις, κατά τον Σακελλάριον η υπό του Διοδώρου αναφερομένη Ουρανία, ην όμως ο Κυπριανός θέτει εν τη παρά την Καντάραν κώμη Γεράνι. Η πόλις φαίνεται, ότι εξετείετο μέχρι λόφου τινός, "Εψηλού" (Υψηλού) καλουμένου, ένθα πλείστα βλέπομεν ερείπια· επίσης τοιαύτα απαντώμεν και εν τη παρακειμένη αρχαιοτάτη εκκλησία της Παναγίας της Περγάμου λεγομένης.

Εντεύθεν, μετά 1 ώραν, φθάνομεν εις θέσιν τινά Λιαστρικά, ένθα επίσης

βλέπομεν ερείπια τινα. Απέναντι αυτών ημίσειαν ώραν προς νότον μεσογειώς εις τας υπωρείας των ορέων της Κυρηνείας κείται η μεγάλη, κατάφυτος και καλά έχουσα ύδατα κώμη Ακανθού, ένθα, κατά τον Κυπριανόν, έκειτο αρχαία τις κώμη Αλκάνθου. Ενταύθα κατασκευάζουσι τους αρίστους των κυπρίων τυρών (χαλούμια)».

Γεωργίου Φραγκούδη, *Κύπρις*, Αθήνα 1890, σ. 418-419.

7

«Των Κορωνειών ημίσειαν ώραν προς ανατολάς κείνται τα Λιαστρικά. Τούτων δε ημίσειαν ώραν προς ανατολάς, παρά την θάλασσαν, κείται η Μονή της Παναγίας της Περγαμηνιωτίσσης, εν η υπάρχουσι πολλά αρχαίας πόλεως ερείπια. Τούτων δε μεταξύ και περί τα είκοσι λεπτά της ώρας από της θαλάσσης εν ταις υπωρείαις του όρους κείται η κώμη Ακαθθού, υπό δε του Λεοντίου Μαχαιρά Ακανθού καλουμένη, έχουσα αγρούς καταφύτους υπό ελαιών και κερατεών και 1200 κατοίκους, ασχολουμένους εις την γεωργίαν και την κτηνοτροφίαν. Το δ' έλαιον και ο τυρός αυτής είνε καθ' άπασαν την νήσον περιζήτητα. Τυρός δ' αυτής, καίτοι πήσσεται διά δυσόσμου πιτύας, εξάγεται αρκετός εις την Αίγυπτον και εις τας απέναντι της κώμης παραλίους πόλεις της Ασίας.

Μη δε η Ακαθθού είνε η αρχαία Άλκαθος, ης μνείαν ποιείται ο Πολυδεύκης λέγων: “ει δε δει τι και παραμίξει και της γλυκείας ιστορίας προς το της ακοής επαγωγόν, Πύρρον μεν φασι τον Ηπειρώτην συμφυείς τους οδόντας έχειν, εν οστούν γραμμαίς επιπολής εις οδόντων σχήμα τετυπωμένον, ταυτό δε τούτο και Ευρυφυεί τω Κηρυναίω συμπεσείν. Περί δε την Αλκάθου κώμην εν Κύπρω Μήστορι τω Κυπρίω τοιούτον βρέφος τεχθέν εκτεθήναι τέρωσ υποψία, αίγα δ' αυτώ μαστόν παρασχείν, και κληθήναι τραφέν το μεν πρώτον Αιγινόμαν, αύθις δ' Ευρυπτόλεμον, και βασιλεύσαι Κυπρίων” (Πολυδ. 2, 95)³³.

Εν δε τοις παρά την Ακαθθούν ερειπίοις ευρέθη η ακόλουθος επιγραφή: “Αριστ[ό]λ[α]ος Παισανίου Θεσσαλός”. Εν τοις Λιαστρικοίς υπάρχουσι πολλά αρχαία ερείπια· οίον μικροί τινες κίονες, μεταγενέστερά τινα κιονόκρανα, τα ερείπια του χριστιανικού ναού του Αγίου Μηκάλου, ήτοι του Αγίου Δεμετίου, κατά τους πέριξ οικούντας, τέσσαρες τετρυπημένοι μονόλιθοι, ως οι δύο είνε ενωκοδομημένοι εν τινι περιφράγματι, οι δε δύο άλλοι ίστανται εγγύς αλλήλων, 3

33. Το σχετικό απόσπασμα για την «Αλκάνθου κώμη», ο Χατζηιωάννου επίσης απέδωσε στη δημοτική γλώσσα: «Και γύρω στου Αλκάθου το χωριό στην Κύπρο λένε πως επειδή γεννήθηκε στον Μήστορα τον Κύπριο ένα τέτοιο βρέφος, με την υποψία πως ήταν τέρας το' ριξαν έξω κι όταν μια αίγα το έτρεφε με το γάλα της κι έτσι στην αρχή αυτό το παιδί το είπαν Αιγινόμαν, μα ύστερα Ευρυπτόλεμο, και πως έγινε βασιλιάς των Κυπρίων». Βλ. Κυριάκου Χατζηιωάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Α', ό.π., σ. 439.

1/2 πόδας αλλήλων απέχοντες, αι δ' εντομαί, άτινας φέρουσιν, ούτως είναι εσκαμμένοι, ώστε δοκός δύναται δι' αυτών να διαπερασθή, ως τούτο και εν τοις νυν ελαιοτριβείοις γίνεται. Παρ' αυτούς δε κείται λελαξευμένη εν τω βράχω δεξαμενή ύδατος.

Έχει δε αύτη και ακρόπολιν επί λόφου κειμένην και καλουμένην “Έψηλόν”, αντί Υψηλόν δηλ. μέρος, υπό των εγχωρίων. Εκ του λόφου τούτου ελατομήθησαν άπαντες οι αναγκαίοι λίθοι προς οικοδομήν της πόλεως ταύτης. Επ' αυτού δε ίσταται συμφυής τω βράχω στύλος, έχων 7 1/2 ποδών ύψος, κατά το κέντρον της κορυφής του λόφου. Παρά τον στύλον υπάρχουνσι λελαξευμένα εν τω βράχω δύο επιμήκη κοιλώματα, συγκοινωνούντα διά βαθμίδων προς άλληλα και προς το υψηλότερον μέρος του βράχου (Hogarth, *Devia Cypria*, p. 96). Εις τι δε ταύτα εχρησίμευον είνε ημίν άγνωστον.

Ενταύθα δε υπεθέσαμεν άλλοτε, την γεωγραφίαν της νήσου εκδόντες, ότι έκειτο η πόλις της Κύπρου Ουρανία, ην αναφέρει ο Διόδωρος λέγων τάδε: “Ο δε Δημήτριος παραπλεύσας εις Κιλικίαν, κακείθεν ναυς και στρατιώτας προσλαβόμενος, διέπλευσεν εις την Κύπρον έχων πεζούς μεν μυρίους πεντακισχιλίους, ιππείς δε τετρακοσίους, ναυς δε ταχυναυτούσας μεν τριήρεις πλείους των εκατόν δέκα, των δε βαρυτέρων στρατιωτίδων πεντήκοντα και τρεις, και πορεία των παντοδαπών ικανά τω πλήθει των ιππέων τε και πεζών. Και το μεν πρώτον κατεστρατοπέδευσεν εν τη παραλία της Καρπασίας, και νεωλκήσας τα σκάφη χάρακι και τάφρω βαθεία την παρεμβολήν ωχύρωσεν· έπειτα τοις πλησιοχώροις προσβολάς ποιησάμενος ειλε κατά κράτος Ουρανίαν και Καρπασίαν, των δε νεών την ικανήν φυλακήν απολιπών ανεζευξε μετά της δυνάμεως επί την Σαλαμίνα” (Διοδ. Σικ., 20, 47)³⁴. Ταύτης δε μνειαν ποιείται και ο Νόννος λέγων τάδε: “Οι τε πόλιν Κινύρειαν επώνυμον εισέτι πετρών / αρχεγόνου Κινύρας και Ουρανίας

34. Το σχετικό απόσπασμα ο Χατζηιωάννου απέδωσε στη δημοτική γλώσσα ως ακολούθως: «Κι ο Δημήτριος πλέοντας όλο παραλία ως την Κιλικία, κι απ' εκεί, αφού πήρε κι' άλλα πλοία και στρατιώτες, πέρασε στην Κύπρο με δεκαπέντε χιλιάδες πεζούς, τετρακόσιους ιππείς, και καράβια πάνω από εκατό δέκα ταχύπλοες τριήρεις, κι από τα βαρύτερα μεταγωγικά πενήντα τρία και με μεταφορικά μέσα κάθε είδους, αρκετά για το πλήθος των ιππέων και των πεζών. Και στην αρχή εστρατοπέδευσε στην παραλία της Καρπασίας κι αφού τράβηξε στη στεριά τα σκάφη ωχύρωσε το στρατόπεδό του με χαράκωμα και βαθεία τάφρο· έπειτα κάνοντας επιδρομές στα κοντινά μέρη, πήρε με μια θυελλώδη επίθεση την Ουρανία και την Καρπασία κι αφού αφήκε αρκετή φρουρά για τα καράβια, τράβηξε με τις δυνάμεις του εναντίον της Σαλαμίνας». Βλ. Κυριάκου Χατζηιωάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Α', ό.π., σ. 235.

πέδον έδρης, / αιθερίου κενεώνος επώνυμον” (Νόνν. Διονυσ., 14, 451)³⁵.

Εκ του χωρίου δε του Νόννου, θέτοντος την Ουρανίαν παρά την Κηρύνειαν και ουχί μετά την Καρπασίαν, και εκ των χωρίων του Διοδώρου εξάγεται ότι η Ουρανία κείται εν η θέσει ημείς αυτήν εθέσαμεν, και ουχί όπου αυτήν ο Hogarth (Hogarth, *Devia Cypria*, p. 85) εις την Αφέντρικαν αυτήν έθεσεν.

Δημήτριος ο πολιορκητής εκ της Κιλικίας πλέον προς την Κύπρον δεν εστρατοπέδευσε εν εις την απέναντι της Κιλικίας κειμένην Ουρανίαν, ήτοι εις τα νυν Λιαστρικά· διότι δεν είχεν αύτη καλόν λιμένα, αλλά προχωρήσας προς ανατολάς κατέλαβε τα παράλια της Καρπασίας και εκεί έστησε το ναυτικόν του στρατόπεδον· διότι εν τη παραλία ταύτη υπήρχε και κατάλληλος θέσις προς στρατοπεδείαν. Εκείθεν δε δεν εκυρίευσεν αμέσως την παρακειμένην πόλιν Καρπασίαν ούτε την προς ανατολάς αυτής Μαχαιρκώναν, την υπό του Hogarth Ουρανίαν, αλλά προς δυσμάς της Καρπασίας, στρατεύσας και προσβαλών τα πλησιόχωρα μέρη, ήτοι την Αχαιών Ακτήν, το Αφροδίσιον και άλλα μέρη κυριεύει μετ’ αυτά την Ουρανίαν, κειμένην προς δυσμάς του Αφροδισίου· είτα δ’ επιστρέψας εις τα παράλια της Καρπασίας κυριεύει και την πόλιν Καρπασίαν, και βαδίζει μετά των στρατευμάτων του κατά της εν Κύπρω Σαλαμίνας.

Εις τα Λιαστρικά θέτει ο Hogarth (Hogarth, *Devia Cypria*, p. 96, 98) την πόλιν Αφροδίσιον, η θέσις όμως εν η άλλοτε εν τη γεωγραφία της Κύπρου αυτήν εθέσαμεν, είνε η μόνη πραγματική και αμετακίνητος, ως αμέσως κατωτέρω τούτο θέλει δειχθή. Ο λιμήν δε της πόλεως ταύτης κείται επί της δυτικής πλευράς του ακρωτηρίου, πανταχόθεν υπό βουνών περικεκυκλωμένος και μη υπό των ανέμων προσβαλλόμενος. Παρά δε την πόλιν ταύτην υπάρχουνσι πολλοί τάφοι, ων τινες είνε των νεωτέρων χρόνων, ως διά πλακών εσκεπασμένοι».

Αθανάσιου Σακελλάριου, *Τα Κυπριακά*, τ. Α΄, Αθήνα 1890, σ. 151-153.

8

«Ακανθού: 12 μίλια βόρεια του Τρικώμου, ολίγον τι προς δυτικά, εις τας υπωρείας του ανατολικού Ολύμπου· έχει λαμπρά πέριξ δάση και πολλάς ελαίας και κερατέας· απέχει της θαλάσσης περί τα δύο μίλια· έχει μικρόν όρμον, οπόθεν εξαγονται διάφορα εμπορεύματα· το έλαιον αυτής και τυρός είναι περίφημα· έχει 274 οικίας και 1178 κατοίκους, εξ ων 63 Τούρκοι· εξ όλων τούτων είνε 632 άρρηνες και 546 θήλεις».

Νικόλαου Ιερείδη, *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία 1893, σ. 141-142.

9

«Εκ Δαυλού, νοτιοδυτικά βαίνοντες, φθάνομεν διά μέσου ωραίου δάσους εκ 35. Όπως έχει αναφερθεί, αναφορά του Νόννου στην Ουρανία μνημονεύει και ο Κυριάκος Χατζηγιάννου, *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς*, τ. Β΄, ό.π., σ. 341.

πεύκων και θάμνων α΄ εις το Φλαμούδι (230 κατοίκους Χριστιανούς) και είτα εις την Ακανθούν, ήτις έχει 1115 κατοίκους Χριστιανούς, συντηρούντας δημοτικόν σχολείον, και 60 Τούρκους. Και τα τρία τελευταία χωρία είνε ορεινά, έχουσι πολλάς κερατέας και ελαίας, τούτων δε η Ακανθού είναι ονομαστή διά τους πολλούς τυρούς και το ωραίον έλαιόν της. Εν αυτή υπάρχει εκκλησία του Σωτήρος πλουσία, εν η γίνεται πανήγυρις την 6 Αυγούστου, μία λαμπρά οικία και αρκετά πηγαία ύδατα και κήποι».

Γ.Μ. Κωνσταντινίδου - Ι. Ιωαννίδου, *Τοπογραφία της Νήσου Κύπρου*, Λάρνακα 1897, σ. 57-58.

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: Δήμου Ακανθούς - Προσφυγικού Σωματείου «Η Ακανθού» (έκδ.), *Πρακτικά Ε΄ Επιστημονικού Λαογραφικού Συνεδρίου*, Λευκωσία 2010, σ. 50-66.